

İlkçağ Tarih Yazımının Batı Anadolu Öncüleri: I- Lampsakoslu Kharon

The Western Anatolian Pioneers of the Writing of History of the
Antiquity: I- Charon of Lampsacus

Ayşen SİNA*

Öz

Günümüzde başlı başına bir bilim dalı olan tarih yazımı, önceleri yalnızca içinde yaşanılan anın olaylarını kayda geçirip bilgi aktarma uğraşı biçiminde oluyordu. Hellenlerde özellikle kolonizasyon hareketleriyle birlikte uzak ülkelere ilişkin bilgiler edinen ve edindikleri bilgileri halka açık alanlarda kendi yurttaşlarına aktarmaya başlayan kimselere *logographos* ve onların gittikleri ülkelerin tarihi, coğrafyası ve halkbilimiyle ilgili yaptıkları bilgilendirme konuşmalarına da "*logos*" denirdi. Düşünce açısından yıllar süren gelişme sonucu, çoğu Batı Anadolu olan ve kendi zamanlarına ilişkin olayları yazan ilk yazarlar Miletoslu Hekataios, Lydialı Ksanthos, Lesboslu Hellanikos, Karyandalı Skylaks, Lampsakoslu Kharon ve Miletoslu Dionysios gibi yazarlar yerel tarihler yazmışlardı. Bu yazarlardan biri olan Lampsakoslu Kharon'a pek çok eser atfedilmiş olmasına karşın, günümüze yalnızca iki eserinden fragmanlar kalmıştır; *Horoi* (Yıllıklar) ve *Persika* (Pers Tarihi). Bu eserlere ait fragmanlardan, yazarın ayrıntıya girmekten kaçındığı, uzun cümlelere ve mitolojik öykülerle bezenmiş betimlemelere yer vermediği, arkaik bir biçemi olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lampsakoslu Kharon, Tarih Yazımı, *Logographos*, Pers Tarihi, Yıllıklar.

Abstract

Historiography, which has now become a field of scholarly study, was formerly an effort to merely register current events and inform the coming generations through the chronicles handed down. Especially during the efforts of colonization in Ancient Greece, there were people called "*logographos*", who

* Dr. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

travelled to the newly obtained lands and who made speeches about the lands visited to the fellow countrymen in public areas on their return home. The speeches by them were called "logos" delivered and were about the history, geography and ethnography of the land, through which they travelled. The forerunners of "logographoi", among whom were Hecataeus of Miletus, Xanthus the Lydian, Hellanicus of Lesbos, Scylax of Caryanda, Charon of Lampsacus and Dionysius of Miletus, were mainly from the Western Anatolian coast. Although quite a large number of works have been attributed to Charon of Lampsacus, only the fragments from *Horoi* (Annals/Chronicles) and *Persika* (Persica/Greco-Persian Wars) have managed to find their way to the present day. The fragments reveal that the author has avoided getting into too much detail, decorating his work through employing mythological stories and lengthy statements and that he has preferred an archaic manner of writing.

Key Words: *Charon of Lampsacus, The Writing of History, Logographos, Persika, Annals.*

İlkçağ tarih yazımı, İ.Ö. 6. yüzyılda düzyazının ortaya çıkışı, efsanelere eleştirel yaklaşımın başlaması ve toplumsal kökenler ile yerleşmiş geleneğe duyulan ilginin artmasıyla oluşan koşullarda başlamıştır. Ussal düşüncenin etkisi altında başlayan tarih yazımı aynı zamanda kolonizasyon hareketleriyle de koşutluk içindedir. Çeşitli nedenlerle seyahatlere çıkanlar veya yeni yurt arayışı içinde yurtlarından ayrılanlar, gittikleri uzak ülkelerin tarihi, burada yaşayan kavimlerin etnolojisi, coğrafyası gibi konularda topladıkları bilgileri ve edindikleri izlenimleri kamuya açık alanlarda kendi yurttaşlarına aktarıyorlardı. Gerçekten de tarih yazımı Hellenler için başlangıçta, yabancı ülke ve kavimler hakkındaki bu bilgilerin kaydedilmesinden başka bir şey değildi. Bu türde izlenim ve bilgi aktaran kişilere logographos denirdi ve logographosların çoğu İonialı olmak üzere, Batı Anadolu'luydu. Genellikle kentlerin efsanevi kuruluşları hakkında ya da tanrılar ve kahramanlarla ilgili eserler veren logographoslar ve eserleri konusundaki en yalın ve doğru anlatım Halikarnassoslu Dionysios tarafından verilmiştir. Roma döneminin ünlü tarihçisi olan yazar, yirmi kitaplık *Romaika Arkhaiologia* adlı eserinin yanı sıra, ince gözlem ve eleştirilerle kaleme aldığı özellikle Attikalı yazar ve hatipler konusundaki eserleriyle tanınmıştır.

Söz konusu çalışmaları arasında yer alan *Peri Thukydidou* (Thukydides Üzerine) adlı eserinde Halikarnassoslu Dionysios, tarih yazımının öncüleri olarak tanımladığı ve aralarında Lampsakoslu Kharon'un da yer aldığı ilkçağ yazarları (logographoslar) hakkında şunları söyler:

“Öncüllerinden çok daha üstün olan, eserinin planı baştan sona kolay anlaşılabilen Thukydides'i anlatmaya başlamadan önce, ondan önce doğmuş ve çağdaşı olan yazarlar hakkında birkaç şey söylemek isterim. Değişik yerlerden gelen ve sayıları bir hayli kabarık olan eski yazarlar vardır. Bunların arasında Peloponnesos savaşıdan önce yaşayanlar şunlardır: Samoslu Eugaion, Prokonnesoslu Deikhos, Paroslu Eudemos, Phygelalı Demokles, Miletoslu Hekataios, Argoslu Akousilaos, Lampsakoslu Kharon, Khalkedonlu <-- ve Atinalı> Amelesagoras. Peloponnesos Savaşından çok kısa bir süre önce doğmuş ve Thukydides'in yaşadığı zamana kadar yaşayanlar arasında Lesboslu Hellanikos, Sigeionlu Damastes, Keoslu Ksenomedes, Lydialı Ksanthos ve daha birçokları vardır. Bu yazarların konu işleyişinde benzer planları vardır ve anlatım becerisinde biri diğerinden büyük farklılık göstermez. Bunlardan bazıları Yunanistan konusunda yazarken, bazıları da barbarlar konusunu ele alır. İşledikleri konuyu bir bütün olarak ele alıp kesintisiz olarak birleştiremezler, tersine ulusları ve kentleri bölerek ayrı ayrı ele alıp işlerler. Tek ve aynı nesne karşısında yerli halk arasında korunagelmış yaşayan geleneklerin özelliklerine dikkat çekerler (uluslar ve kentler tarafından) tutulmuş <veya> kutsal veya kutsal olmayan arşivlerde korunan yazılı kaynakları kullanırlar. Bu kaynakları kullandıklarını kendileri de kabul ederler. Üstelik bu arşivleri kullandırlarken metinde hiçbir ekleme ya da çıkarma yapmadan olduğu gibi aktarırlar. Belirtilen kaynaklar arasında, günümüz insanına aptalca gelebilecek, çok eski zamanlarda inanılmış pek bilinmeyen efsaneler ve kaderin sillesini yemiş insanların dramatik öyküleri de yer alır. Söz konusu yazarların hepsinin üzerinde uğraş verdikleri üslupları son derece birbirinin aynıdır (özellikle aynı lehçeyi kullananlar arasında): Berrak, sıradan, içtenlikli, veciz, konuya uygun düşen ve usta bir yeteneğin kapsamlı anlatım özelliklerinden hiçbirini göstermezler. Bununla birlikte bu kişilerin eserlerinde diğerlerinden daha fazla bir incelik ve etkileyici bir özen vardır ve bu özellikler de onları önemli kılar. Fakat Pers Savaşlarından kısa bir süre önce doğmuş ve Peloponnesos Savaşının başlarında ölmüş olan Halikarnassoslu Herodotos, hem konu seçiminde daha özenli ve etkileyici bir anlatım benimsemiş hem de çarpıcı üslubuyla kendisinden önceki yazarları gölgede bırakmıştır.”¹

Hakkında günümüze son derece az belge kalan ilkçağ tarih yazımının öncülerinden Kharon, Lampsakosludur. Ünlü coğrafyacı Strabon'un anlatımıyla, *deniz kıyısında halen Abydos kadar parlak ve anılmaya değer bir limanı bulanan Lampsakos*² antik kenti günümüzde Çanakkale iline bağlı Lapseki ilçesidir. Yine, Starbon Lampsakos kenti doğumlu ünlüleri

¹ Halikarnassoslu Dionysios. *Peri Thukydidou*, 5; *Fr. Gr. His.* 3a.

² Strabon, XIII, 1, 18, 589. *Fr. Gr. His.* 2.

sayarken “(...)Tarihçi Kharon ve Ademanthos ve retorikçi Anaksimenes ve Epikuros’un arkadaşları olan Metrodoros Lampsakosluydular” der.³

Günümüze kalan belgeler de ağırlıklı olarak yazarın yaşamı ve eserlerinin adlarıyla ilgilidir. Yazarın eserlerinin sayısı belirsiz, belli olanlar ise tam anlamıyla güvenilirlik göstermezler. Bununla birlikte ondan kalan fragmanlar, çağdaşı logographoslardan kalan fragmanlardan anlatım özellikleri açısından farklıdır. İlkçağ konularında danışma kaynağı niteliğindeki Bizanslı Stephanos’ta Kharon hakkında önemli bir bilgi yoktur. Yazarın yaşamı konusunda bilgi veren antikçağ yazarları Suiadas, Strabon, Halikarnasoslu Dionysios, Tertullianus ve Plutarkhos’tur. Eserleri konusunda önemli fragmanlar ise Athenaios, Plutarkhos ve Rodoslu Apollonios’un eserlerinden gelmektedir.

Kharon’un yaşamı konusunda Plutarkhos’un doğrudan yazardan, yani Kharon’un büyük olasılıkla *Persika* adlı eserinden alıntılacağı “(...) sürgündeki Themistokles, Kserkses’in ölümünden sonra oğlu Artakserkses’in sarayına sığınmıştır”⁴ ifadesi, yaşadığı döneme ışık tutar. Buna göre Kserkses’in oğlu Artakserkses İ.Ö. 465/4 yılında krallığın başına geçmiş ve 425/4 yılında da ölmüştür.⁵ Plutarkhos’un bu yorumu, Kharon’un eserlerini yazma tarihini İ.Ö. 464 yılından sonraki bir tarihe yerleştirir, ancak Kharon’un çağdaşı olarak gösterilen Herodotos’tan genç mi yoksak yaşı mı olduğu konusunda bir ipucu vermez. Plutarkhos’un *Ethika* (=Moralia) adlı eserinin *De malignitate Herodoti* (=Herodotos’un Kötülüğü Üzerine) başlıklı bölümünde geçen “ἀνὴρ πρεσβυτέρῳ” ifadesi ise Kharon’un Herodotos’tan “daha yaşlı bir adam” olduğunu gösterir.

Tertullianus’a göre de Kharon, Herodotos’tan yaşça büyüktür.⁷ Ancak unutmamak gerekir ki, tüm logographosların Herodotos’tan daha yaşlı olabileceği yönünde yaygın olan yanlış bir görüş vardır. Bu nedenle bu tür ifadeler pek güvenilirmez.

Kharon’un yaşamı ve eserleri konusunda Suidas’ın sözlüğünde şu ifadeler yer almaktadır: “Pythokles’in oğlu Lampsakoslu Kharon, 79. Olimpiyatlarda, I. Dareios’un krallığı zamanında yaşamıştır. Daha doğrusu, 75. Olimpiyatlar zamanında, Pers Savaşlarından daha önce yaşamıştır. Bir tarihçi olarak Kharon, *Aithiopia* (=Etiyopya Tarihi); 2 kitaplık *Persika* (=Pers Tarihi); 4 kitaplık *Hellenika* (=Yunan Tarihi); 2 kitaplık *Peri Lampsakou* (=Lampsakos Hakkında); *Lybika* (=Libya Tarihi); *Lakedaimonia prytanis ve arkhonları*; *Khronika*; *Horoi Lampsakenon* (=

³ Strabon, XIII. 1. 19, 589;

⁴ Plutarkhos, *Themistocles* 27,1. *Fr. Gr. His.* 11 (5).

⁵ FOWLER 1996, 67.

⁶ Plutarkhos, *De Malignitate Herodoti*, 20. 859B; *Fr. Gr. His.* 3c.

⁷ Tertullianus, *De Testimonio Animae*, 46. *Fr. Gr. His.* 3d.

Lampsakos Bölgesi Yıllıkları), 2 kitaplık *Ktiseis* (=Kentlerin Kuruluşu); Minos yasalarını anlatan 3 kitaplık *Kretika* (=Girit Tarihi) ve Herakles Sütunları civarına yapılan seferleri anlattığı *Periplous* adlı eserleri yazmıştır.”⁸

Suidas’ın metnindeki zamandizinsel ifade düzeltilemeyecek kadar bozuktur. Çünkü οθ ολυμπιαδι(=79. Olimpiyat) İ.Ö. 464-461 yılında gerçekleşmiştir. I. Dareios İ.Ö. 522-486 yılları arasında yaşadığı için, yazarın verdiği bu tarih “I. Dareios’un krallığı zamanında” ifadesiyle örtüşmüyor. Ancak verilen tarih doğduğu yılı değil de, tarihçi olarak parladığı yılı ifade ediyorsa Plutarkhos’un Themistokles ve Artakserkses hakkında söyledikleriyle uygun düşüyor. Suidas’ın sonraki cümlesi Pers Savaşlarından önce “μαλλον δε ην επι του Περσικου” ifadesi ise, Kharon’un Pers Savaşları konusunda yazmış olduğuna bir göndermedir yalnızca. Pearson, bu konudaki ilk eleştirmenlerden Creuzer’in οθ’yi ζβ (69. Olimpiyat İ.Ö. 504-501) olarak, Gutschmid ise οθ’yi οβ (=72. Olimpiyat İ.Ö. 492-489) ve Wiedemann’ın ise ο (=70. Olimpiyat İ.Ö. 500-497) biçiminde düzelttiklerini söyler.⁹ Suidas’ın, tarihçinin doğum ve ünlenme tarihini karıştırmış olduğunu düşünmek tarihi değiştirmekten daha uygun bir seçenek olarak kabuledilebilir. Bu durumda Suidas, Kharon’un I. Dareios’un krallığı zamanında doğduğunu ve Pers Savaşları sırasında yaşamını sürdürerek İ.Ö. 464 yılında da parladığını söylemek istemiş olabilir. Bunlar dışında Kharon’un yaşamına ilişkin günümüze ulaşan belge bulunmamaktadır.

Suidas tarafından Kharon’a atfedilen ve yukarıda adları sayılan eserler konusunda da kuşku vardır. Örneğin iki farklı eser olarak saydığı *Lampsakos Hakkında* adlı eserinin bir diğer adının *Lampsakos Yıllıkları* olması kuvvetle muhtemeldir. Suidas’ın, yazarın ilki iki, ikincisi dört kitaptan oluşan eserleri yazmış olduğu yönündeki ifadesi pek olası gözüküyor. Bu durumda *Hellenika* adlı eserin bir diğer adının *Persika* olması beklenir. Kitapların sayısı belirsiz olan *Persika*, Pers Savaşlarının genel bir tarihini ve savaşın sonuçlarını içerir. Athenaios, *Persika* (=Pers Tarihi) ve *Horoï* (=Yıllıklar) adlarını iki ayrı kitap olarak gösterir.¹⁰ Kharon’un bu iki eseri dışında, hiçbir yazar Suidas’ın adlarını saydığı eserlerin adlarını anmaz. Bu konuda günümüz yazarlarından Pearson, Schwartz’ın Kharon’un yalnızca *Horoï*’u, Wiedemann’ın *Aithiopika*, *Persika*, *Hellenika* (ya da *Lakedaimonia Yıllıkları*) ve *Lampsakos Hakkında* adlı dört eseri, Neumann ise *Aithiopika*, *Persika*, *Hellenika*, *Lampsakos Yıllıkları* ve *Kentlerin Kuruluşları* adlı beş kitap yazdığına işaret ettiklerini

⁸ Suidas, 791. *Fr. Gr. His.* 1.

⁹ PEARSON 1975, 140.

¹⁰ Athenaios, IX. 394e; XII. 520d. *Fr. Gr. His.* 3a ve 1 (9).

söyler¹¹. Jacoby, *Lakedaimonia Prytaneisleri* adlı eserinin Suidas tarafından *Yıllıklar* olarak yazıldığını, aslında iki eserin de bir olduğunu ve hatta İ.Ö. 424 yılından sonraya tarihlenen Hellanikos'un *Argos'taki Hera Rahibelerinin Listesi* adlı çalışmasını bu eserden esinlenerek yazdığını ve Thukydides'in de bu eseri temel alarak tarihleme yaptığını söyler.¹²

Bir yandan yazarın eserleri konusundaki tartışmalar sürerken diğer yandan da Suidas'ın adlarını saydığı söz konusu eserlerin başka yazarlarca yazılmış olduğu yönünde görüşler öne sürülmüştür. Pearson, Creuzer'e dayanarak Suidas'ın Lampsakoslu Kharon'u Kartacalı Kharon ve Naukratisli Kharon adlı yazarlarla karıştırmış olabileceğini ileri sürer. Ayrıca iki Khares vardır, bunlardan biri Rodoslu Apollonios'un dostu Khares, diğeri ise Büyük İskender'in saray tarihçisi olan Mytileneli Khares.¹³ Bunlardan başka Polybios'un¹⁴ adını andığı Khairias ve Yaşlı Plinius¹⁵ tarafından anılan Lampsakoslu coğrafyacı Ksenophon'un da adları sayılmaktadır.

Günümüze kalan dört fragmanın Kharon'un yukarıda adları sayılan eserlerinden hangisine ait olduğu konusunda tartışmalar sürmektedir. Athenaios, Kharon'un yalnızca Ωροι (=Horoi=Yıllıklar) adlı eserini anar. Ωροι Λαμψακηων (=Lampsakos Yıllıkları) adlı eserinden hiç söz etmediği gibi, Lampsakene* bölgesinin olaylarına da hiç değinmez. Ancak, bu eseriyle yazar tahmin edebileceğimizden çok daha eski bir edebi türün ilk örneklerinden birini vermiş olabilir.¹⁶ Bu bölgenin yerel tarihine ışık tutan başka fragmanların varlığı yazarın yalnızca *Horoi* (=Yıllıklar) adlı eserinin olduğu konusunda yeterince aydınlatıcı değildir. Jacoby, "yerel yıllıklar" ile ilgili olarak yazarların bu tür kapsamında, söz konusu yerin nüfuz alanını, burada yaşayan halklar ve kentin tarihini kapsayan bir konu işlediklerini söyler.¹⁷ Bu doğrultuda Jacoby'nin tanımına uygun düşecek biçimde Strabon, Troas bölgesi sınırları konusundaki bilgileri Kharon'a dayandırır: "*Lampsakoslu Kharon, Troas bölgesi sınırlarını Praktion'dan başlatarak yayılma alanını üç yüz stadion* daha küçültür ki, bu da Parion'dan Praktion'a kadar olan uzaklıktır, bununla birlikte kent topraklarını Adramyttion'a kadar uzatır.*"¹⁸ Lampsakos toprakları Praktion Irmağının kuzeydoğusundan başladığı için Strabon'un, Kharon'un Ωροι (=Horoi=Yıllıklar) adlı eserinin giriş bölümünde yer alan coğrafya bilgisinden yararlanmış olduğu açıkça görülebilir.

¹¹ PEARSON 1975, 141, dn. 2.

¹² JACOBY 1949, 164.

¹³ PEARSON 1975, 141.

¹⁴ Polybios. III. 20.5.

¹⁵ Plinius, *Naturalis Historia*, IV.95.

* Lampsakene Bölgesi: Lampsakos kentine bağlı topraklar.

¹⁶ JACOBY 1949, 101.

¹⁷ JACOBY 1949, 69.

* Stadion: 600 Yunan ayağı (bir ayak 0,296 metre), Atina stadionu 177,6 metredir.

¹⁸ Strabon. XIII. 1.4.; *Fr. Gr. His.* 13 (8).

Aynı biçimde Athenaios da, Sybaris* konusunda bilgi verirken şunları yazar: "Sybarislilerin zevkteki incelikleri öyle bir noktaya gelmişti ki, şenliklerinde aulos* eşliğinde dans etmek üzere atlar terbiye etmişlerdi. Aristoteles'in de Fragmenta (583) adlı eserinde anlattığı gibi, şimdi Krotonlular* Sybarislilerle savaştıklarından bunu biliyorlar ki, Sybarislilerin askeri birliklerinde yer alan aulos çalgıcıları savaş anında atlar için dans şarkısı çalmaya başladılar. Atların aulos sesini duymaları ile dans etmeye başlamaları bir olurdu. Böylelikle üzerlerindeki binicileri de Kroton halkının arasına sokarlardı. Aynı öyküyü Lampsakoslu Kharon, Ὠροί (=Horoi=Yıllıklar) adlı eserinin ikinci kitabında Kardialı halkına ait olarak anlatmıştır: Bisaltai* halkı Kardialı halkına karşı savaş açmıştı. Savaşı Bisaltai halkı kazandı. Bisaltai halkının lideri Naris idi. Bu adam henüz bir çocukken Kardialı'da satılmış ve uzun süre bir Kardialıya köle olarak hizmet ettikten sonra berber olmuştu. Kardialı halkı arasında dolaşan bir kehanet vardı ve bu kehanete göre, Bisaltai halkı onlara savaş açacaktı. Berber dükkanında toplanan Kardialılar sık sık bu konuyu konuşurlardı. Bunun üzerine berber Naris, anayurdu Kardialı'dan kaçarak Bisaltai halkına sığındı ve kendi yurduna savaş açmak üzere hazırlıklara başladı. Hemen ardından da Bisaltai halkının lideri seçildi. Kardialı halkının hemen hepsi şölenlerinde aulos eşliğinde dans etmek amacıyla atlarını terbiye etmişlerdi. Atlar arka ayaklarının üzerine kalkıp ön ayaklarıyla, adeta elleriymiş gibi, aulos ezgilerine öylesine aşına hareketler yaparak dans ediyorlardı. Bu durumu bilen Naris, anayurdu Kardialı'dan aulos çalgıcısı bir kız kiraladı. Bu kız Bisaltai'a gelince bir çok kişiye aulos çalmasını öğretti. Yeteri kadar aulos çalan kişi yetişince hemen Kardialı'ya savaş açtılar. Naris, savaş esnasında Kardialı halkının atlarının bildiği tüm aulos ezgilerini çalmaya başlamaları emrini verdi. Aulostan yayılan ezgileri duyan atlar arka ayaklarının üzerine kalkıp dans etmeye başladılar. Bunun sonucunda Kardialılar, savaşta tüm gücü süvarilere verdikleri için yenildiler."¹⁹

Athenaios'un alıntılıdığı ve yukarıda çevirisi yapılan metin, Kharon'dan günümüze kalan en uzun bölüm olma özelliği taşımasının yanı sıra, son derece yalın anlatımıyla İonia anlatım biçiminin de iyi bir örneğidir. Kardialı'nın Lampsakos'a fazla uzak olmadığı göz önüne alındığında metnin

* Sybaris: İtalya'nın Toronto Körfezinde, Akhaiialılar ve Troizenlilerin İ.Ö. 720'de kurdukları koloni kenti.

* Aulos: Phrygia ve Lydia kökenli olan ve ağaç, kemik, bronz ya da fildişinden yapılan nefesli çalgı. Çift dilli bir ağızcıkla birbirine bitişen bu çalgı, iki açık borudan meydana gelir ve genellikle kurban törenlerinde kullanılır.

* Kroton: Toronto Körfezinin güneybatısında bir kent, bugünkü Grotona.

* Bisaltai: Strymon ırmağı yöresinde yaşayan bir Thrak boyu.

* Kardialı: İskender'in komutanlarından Eumenes'in yurdu olmakla ünlü, Gelibolu yarımadası kıstağı yakınında, Paktya/Bolayır'ın komşusu, Saros körfezi yakınındaki küçük bir yarımada çıkıntısının (Bakla Burnu) ve üzerindeki kentçığının adı.

¹⁹ Athenaios. XII. 520c. Fr. Gr. His. 1(9).

doğrudan Lampsakos ile ilgili olmadığını söylemek doğru olmaz. Athenaios'un, yazarın *Horoi* eserinden alıntılandığı bu bölüm, Kharon'un konudan uzaklaşma eğiliminde olduğu ve konu izleğine pek sadık kalmadığı izlenimi uyandırır.

Bu izlenim, Athenaios'un Kharon'dan "*Lampsakoslu Kharon, Ωροι (Horoi=Yıllıklar) adlı eserinde Zeus'un Amphitryon kılığına girerek gizlice Alkmene'nin yatağına girdiğini ve sonrasında Alkmene'ye bir kadeh* verdiği ve de bu kadehin kendi zamanında Sparta'da sergilendiğini söyler*"²⁰ alıntısıyla daha da kuvvetlenmektedir. Bu metinden anlaşıldığı kadarıyla Kharon, Herakles'in tanrısal soyunu ispatlamak için onun birkaç öyküsünü anlatmış olabilir. Yazarın tıpkı Herodotos gibi, mitolojik öyküleri somut kanıtlara dayandırma çabası içinde olduğu da gözden kaçmaz. Kharon büyük olasılıkla Sparta'ya gitmiş ve Herodotos'un Delphoi civarını anlatması gibi, o da Sparta'da gördüklerini aktarmış olmalıdır.

Jacoby,²¹ Kharon'un Sparta prytaneis (encümen) kurumuna dayanarak bir Sparta tarihi yazmış olduğunu, fakat bu prytaneis adlarının, kral ve epherosların adları anılmadığı için hiç bir önem taşımadığını yazar. Ancak, yazarın bu çalışması tümünden boşuna değildir. En azından yaklaşık olarak da olsa tarihi belirleme konusunda bize yardımcı olmaktadır. Gerçekte bir tür edebiyat olan yerel tarih yazarlığı, İ.Ö. 5. yüzyılın ikinci yarısında İonia'da başlamıştır. Bu bakımdan İ.Ö. 5. yüzyılın son çeyreğine ait yıllıklar arasında yer alan Kharon'un Sparta'daki prytaneis adları ile ilgili çalışması önemlidir.

Athenaios'un Kharon'dan alıntılandığı bu iki fragmandan yazarın anlatış biçiminin Herodotos'un anlatım özellikleriyle benzerlikler olduğunu tüm açıklığıyla ortaya çıkarır. Diğer iki fragman ise, Hekataios'un anlatım özelliği ile aynıdır. Kharon'un büyük olasılıkla *Horoi* adlı eserinden alıntılanan Lampsakos'un önceki adını ve bu adı açıklayan efsaneyi anlatır. Bu bilgi Apollonios'da şöyle geçer: "*Kharon, Lampsakene bölgesi topraklarına, burada yaşayan Bebryk halkından dolayı Bebrykia* denildiğini ve bu halkın aralıksız süren savaşlar nedeniyle tümüyle yok olup gittiğini anlatır.*"²² Argos Gemicileri ile ilgili birçok efsanede Bebryk halkı anlatıldığı için yazarın Bebryklerden söz etmesi son derece doğaldır. Bu öykülerden biri Bebryk kralı yenilmez Amykos'un* Argos gemicilerinden biri olan Polydeukes tarafından yenilgiye uğratılması ile ilgilidir. Eski dönemlere ait

* Bu kadehin, skhyphos denilen ve yatay iki kulpu olan, çukur bir fincana benzeyen düzgün kenarlı antik bir içki kabı olduğu düşünülür.

²⁰ Athenaios. XI. 475 B-C. *Fr. Gr. His. 2* (11).

²¹ JACOBY 1949, 59.

* Marmara Denizinin güney, kuzey ve doğusu kıyılarında yaşayan Thrak soylu Bebryk halkının yaşadığı bölge.

²² *Argonautica* II.1-97. *Fr. Gr. His.8* (7).

* Amykos: Poseidon'un oğlu olan dev, efsanevi Bebryk halkının kralıdır. Yabancıları yumruk darbeleriyle öldürmesiyle ünlüdür.

efsanelerle doğdukları kentleri bağdaştırmaya çalışmak logografların tarzıdır. Miletoslu Hekataios da *Periegesis* adlı eserinde doğduğu kentin kuruluşunu efsanelerle bağdaştırma eğilimindeydi. Aynı biçimde Kharon'un da doğduğu kent Lampsakos'u özel bir eserde çok daha ayrıntılı olarak ele almış olması beklenir.

Plutarkhos'tan öğrendiğimize göre, Lampsakos'un adı Lampsake adından gelmektedir: "*Phokaia'dan gelen Phobos, Pityoussalılar** olarak adlandırılan *Bebryklerin kralı Mandron'dan iyilik görmüş ve komşularıyla savaşan Mandron'a yardım etmek üzere bir grup Phokaialı ile birlikte buraya gelmişlerdi. Yerliler, kralın bulunmadığı bir zamanda Phokaia'dan gelen bu göçmenlere bir katliam planı hazırlamışlardı. Mandron'un Lampsake adlı kızı yerlilerin bu katliam planını Phokaialılara açıklayınca, onlar da karşı bir plan hazırlayarak yerlileri kent meydanında düzenlenen bir şölene davet etmişti. Kharon, 'Şölen sırasında iki gruba ayrılan Phokaia göçmeni Pityoussalılardan bir grubu kent surlarını tutarken diğer grup *Bebryk halkını öldürmüştü. Yerli halkı öldürdükten sonra kentin yeni egemenleri olan Pityoussalılar, Mandron'a elçiler gönderip kenti ortaklaşa yönetip yönetemeyeceklerini sormuşlar. Bu arada Lampsake hastalıktan ölmüş ve Pityoussalılar da ona vefa borcunu ödemek için kentte görkemli bir cenaze töreni düzenlemişlerdi' der. Ancak Mandron, bilinmeyen bir nedenden dolayı Pityoussalıların önerisini kabul etmemiş ve buradan ayrılmaya karar vermiş. Olasılıkla, Pityoussalıların kendisine de hıyanet edecekleri kuşkusuyla, öldürülen *Bebryklilerin kadın ve çocuklarını da yanına alarak buradan ayrılmış. Sonrasında göçmenler Lampsake'ye tanrısallık atfetmişler ve kente onun adını vermişler. O zamana kadar Pityoussa olan kentin adı bundan sonra Lampsakos olmuş.*"²³**

İ.S. 2. yüzyılda yaşayan Yunanlı hatip ve tarihçi Polyainos,²⁴ aynı öyküyü bilgi kaynağını vermeden ve Plutarkhos ile benzer ifadeler kullanarak çok daha kısa olarak anlatır. Polyainos bu öyküyü ya Plutarkhos'tan almış ya da her iki yazar da ortak bir kaynaktan yararlanmışlardır. Pearson, Polyainos'un öyküyü doğrudan Kharon'dan aldığını söyler.²⁵ İki yazarın da bu denli geniş bir öyküyü kısaltmış oldukları gözden kaçmaz. Bu efsaneyi ayrıntılarıyla ele alan Kharon'un üslubu konusunda Plutarkhos ve Polyainos'un anlatımlarından bir yorumda bulunmak ve sonuca varmak olanaksızdır. Bununla birlikte Plutarkhos, Kharon'dan doğrudan alıntılanarak şöyle yazar: "*Phobus, Leukas** adasındaki *Leukatas burnu kayalıklarından kendini atmıştır. Bu adanın*

* Pityoussa: Strabon'a göre (XIII. I. 18), Çanakkale Boğazının güneyinde Phokaialılar tarafından kurulan Lampsakos'un ilk adıdır.

²³ Plutarkhos, *De Virtutibus Mulierum*. XVIII, 255A-E. *Fr. Gr. His.* 7 (6)a.

²⁴ Polyainos, *Strategem.* VIII, 37; *Fr. Gr. His.* 7 (6)b.

²⁵ PEARSON 1975, 144.

* Leukas: Lefkas (bugünkü Aya Mavra) Yunanistan'ın batı kıyısında bir ada.

güneyindeki burnunda bir Apollon tapınağı bulunur. (Eskiden mutsuz aşıklar tapınağın tepesinden kendilerini atarlardı). Sappho'nun da burada kendini öldürdüğü söylenir."²⁶ Bu öyküde Kharon anlatımını yarıda kesip söze girerek bir tür arasöz kullanır ve burada Phobos'un bir şeyi yapan ilk kişi olduğunu açıklar. Bu tür arasöz kullanımını Herodotos'ta da görürüz: "Periandros, Kypselos'un oğluydu (gene bu Periandros'a geliyorum, Thrasymbulos'a oraklı salık veren adama" (I.23).

Polyainos, yazar adı vermeden Lampsakos konusunda bir başka öykü daha anlatır. Bu, büyük olasılıkla Kharon'un *Horoi* adlı eserinden alınmıştır. Lampsakos ile komşuları olan Parion kenti arasındaki sınır anlaşmazlıklarının nasıl giderildiği anlatıldığı için, bazı bilim adamları Kharon'un eserinin adının $\Omega\rho\omicron\iota$ (*Horoi*=Yıllıklar) değil, $\text{O}\rho\omicron\iota$ (=Sınırlar) olabileceğine inanmışlardır.²⁷ Ancak bu belge dışında başka bilgi olmadığından, yazardan günümüze kalan eserlerle bu savı desteklemek olanaksızdır.

Polyainos'un anlattığı öykü şöyledir: "Lampsakos ve Parion kentleri arasında sınır anlaşmazlığı vardır. Bu anlaşmazlığı gidermek için ilkin birbirlerine elçiler gönderirler. Elçiler sorunu çözemeyince düşünüp başka bir yol bulurlar. Buna göre, her iki kent de yurttaşları arasından seçtikleri bir grup adamı kendi kentlerinden yola çıkaracaklar ve bu iki grubun karşılaştıkları yeri de sınır olarak belirleyeceklerdir. Lampsakene halkı, yerli balıkçıların bazılarını rakiplerinin yürüyüşlerini geciktirmek amacıyla Poseidon şenliği için sundukları balık ve şarap şölenine Parion halkından seçilenleri davet etmeleri konusunda ikna ederler. Parion halkından seçilen adamlar davet edildikleri şölene katıldıkları için öylesine gecikirler ki, diğer kentin delegeleriyle karşılaşmadan önce Lampsakene bölgesi topraklarının sınırı Parion'dan 70 stadion uzaklıktaki Hermaion'a ulaşır."²⁸

Photios, Kharon'un Astekos/Ostekos* kentinin Khalkedonlular tarafından kurulduğunu söylediğini aktarır.²⁹ Ancak, bu ifade dikkate alınmazsa, *Lampsakos Yıllıkları* adlı esere ait olması son derece akla yatkındır. Lampsakos kenti konusunda Herodotos'un anlattığı bir öykü de bu bağlamda dikkat çekicidir: "Kypselos'un oğlu Miltiades, Lampsakoslular tarafından pusuya düşürülerek esir alınır. Miltiades'in başına gelenleri öğrenen dostu Lydia kralı Kroisos, Lampsakoslulara Miltiades'i salıvermeleri için haber gönderdi; yoksa onları çam ağacı gibi ezecekti.

²⁶ Plutarkhos, *Mulierum virtutes*. XVIII, 255A-E . Phokaia'dan Kodris'in soyundan Phobos ve Blepsos kardeşiler. Bu kardeşlerden Phobos, Lampsakoslu tarihçi Kharon'un söylediğine göre, Leukas adasının kayalıklarından kendini denize atan ilk kişi olmuştur.

²⁷ PEARSON1975, 145.

²⁸ Polyainos, *Strategem*, VI, 24; *Fr. Gr. His.* 17(10).

* Astakos: Bithynia Bölgesinde, İzmit Körfezi kıyısında, Gölcük'ün doğusunda İ.Ö. 8. yüzyılda, Megarahlılar tarafından kurulan kent.

²⁹ *Fr. Gr. His.* 6 (IV 627).

*Lampsakos'da Kroisos'un bu sözü ile, yani çam ağacı gibi ezmek sözü ile ne demek istediğini uzun uzun düşündüler. Bir ihtiyar epeyce kafa yorup düşündükten sonra bu sözün anlamını çözerek açıkladı: Ağaçlar içerisinde yalnızca çam ağacı, bir kez kesildi mi ölür, bir daha sürgün vermezdi. Kroisos'un öfkesinden korkan Lampsakos halkı Miltiades'i salıverdi.*³⁰ Lampsakos'un eski adı olan Pityoussa hem Kharon'a ait fragmanda hem de Strabon'da geçmektedir.³¹ Önemli bir konu olmakla birlikte Lampsakos konusunda bilgi veren Herodotos'un Pityoussa'yı anmaması, Kharon'un eserini bilmediğini ya da bilse de dikkate almadığını akla getirirse de gerçek neden o günün dünyasında bir yazarın başka bir yazardan "adını anmaksızın" alıntı yapmasının son derece doğal sayılmasından kaynaklanabilir.

Aslında Herodotos ile Kharon arasındaki ilişkinin kanıtları olan elimizdeki belgeler, bu iki yazar konusunda bir karara varmak için son derece yetersizdir.³² *Moralia* adlı eserinin *Herodotos'un Kötülüğü Üzerine* adlı bölümünde bu iki yazarın çağdaş olup olmadıklarından söz eden Plutarkhos, her iki yazarın da ele aldığı bir diğer ortak konu olan Paktyas'ın başına gelenler konusunda da karşılaştırma yapar.³³ Bu konuda Herodotos şunları anlatır: "*Lydia lideri Paktyas'ın ülkesi Kyros tarafından işgal edildi. Paktyas, Kyros'a karşı başlatılan ayaklanmadan sonra ilk önce Kyme'ye kaçtı. Ardından Mazares, Kyme'ye haberciler göndererek Paktyas'ı teslim etmelerini istedi. Bunun üzerine Kyme halkı Bronkosoğullarının tanrısına danışmaya karar verdi. Orakle danışmak için aralarından Aristodikos'u seçtiler. Bu kişi oraklin verdiği karara ayak diredi ve Paktyas'ı vermedikleri gibi, onu Mytilene'ye gönderdiler. Mytilenelilerin yüklüce para karşılığı Paktyas'ı teslim edeceklerini öğrenen Kymeliler, Lesbos'a bir gemi göndermişler, Paktyas'ı alıp Khios'a götürmüşlerdir. Khioslular da onu alır almaz Athena Poliukhos tapınağından çıkarıp Perslere satmışlardır.*"³⁴ İ.Ö. 546 yılına tarihlenen bu olayı *Persika* adlı eserinde ele alan Kharon'un, Mytilene ve Kymeliler konusunda Herodotos kadar acımasız ifadeler kullanmadığını görürüz. Plutarkhos, Kharon'un Paktyas'ın başına gelenlerle ilgili olarak Mytilene ve Khiosluları herhangi bir suçla lekelemeden yalnızca "*Paktyas, Pers ordusunun yaklaşmakta olduğunu öğrenince, ilkin Mytilene'ye oradan da Khios'a kaçır ve orada da Kyros onu yakalar*" ifadesini kullandığını yazar.³⁵

Plutarkhos, Herodotos'un İ.Ö. 498 yılında gerçekleşen Sardeis kuşatması³⁶ ile ilgili anlatımını da fazlasıyla abartılı ve yanlış bularak itiraz

³⁰ Herodotos, VI. 37.

³¹ Strabon, XIII.1.18.

³² HORNBLOWER 1994, 23.

³³ Plutarkhos, *De Malignitate Herodoti*, 20. 859B.

³⁴ Herodotos, I. 156-160.

³⁵ Plutarkhos, *De Malignitate Herodoti*, 20. 859B. *Fr. Gr. His.* 9 (1).

³⁶ Herodotos, V. 99-102.

eder ve bu konuda Kharon'un anlatımını benimseyip doğrudan aktarır: "Atinalılar, 20 trireme* ile İonialılara yardım etmek amacıyla denize açıldılar. Sardeis'e vardıklarında kraliyet surları dışında, tüm kentin ele geçirildiğini görüp geri çekildiler."³⁷ Bu denli az sayıda belgeyle bu bilgilerin Kharon'un *Persika* mı yoksa *Horo*i adlı eserine ait olduğunu kesin olarak saptamak olanaksız olsa bile, işlenen konunun Anadolu'daki Perslerle, yani Dareios'un krallığı zamanında gerçekleşen İonia kuşatmasıyla ilgili olmasından dolayı *Persika* adlı eserine ait olması büyük bir olasılıktır.

Kharon'un *Persika* adlı eserine ilişkin dolaylı olarak bilgi veren yazar Tertullianus'tur. Yazar, İ.Ö. 570 yılında Media Kralı kralı Astyages'in kızı Mandane ile ilgili gördüğü rüyayı Kharon'un Herodotos ile aynı tarzda ele aldığını aktarır.³⁸ Kharon, Pers imparatorluğunun gücünün giderek arttığını anlatır ve bunu yaparken de romantik dokundurmalarından kendini alamaz. Pearson, eğer Tertullianus'un "Herodotos'un öncülü" olarak tanımladığı Kharon konusunda söyledikleri doğruysa, Herodotos'un Kyros konusunda üç farklı öykü bildiği ve bu üç öyküden birini Kharon'dan öğrendiği sonucuna varılabileceğini" söyler.³⁹

Kharon'un Pers İmparatorluğunun Yunanistan'a yayılmasını ele alan *Persika* adlı eserinden günümüze alıntılar dışında hiçbir fragman kalmamıştır. Söz konusu alıntılardan biri de Athenaios'un, söz konusu eserin adını da anarak alıntıladığı kumru ve güvercin çeşitleriyle ilgili ilginç bir öyküdür: "Lamsakoslu Kharon *Persika* adlı eserinde şöyle der: "Gobryas oğlu Mardonios komutasındaki Pers donanması Athos Dağını* dolanırken kuzeyden bindiren bir fırtına nedeniyle büyük kayıplar verdikleri bir kaza geçirirler.* Tam bu yerde Yunanlıların daha önce hiç karşılaşmadıkları beyaz güvercinler görülür."⁴⁰ Aynı konuyu Aelianus da aktarır.⁴¹ Beyaz güvercinlerin görülmesi gibi önemsiz bir konu Herodotos tarafından da anlatılmamış olsaydı dikkate alınmaya değmezdi.

* Trireme: Yaygın olarak İ.Ö. 6-5. Yüzyıllarda kullanılan üç sıra kürekli küçük bir gemi türü, kadırga.

³⁷ Plutarkhos, *De Malignitate Herodoti*, 24. 861C-D. *Fr. Gr. Hist.* 10 (2).

³⁸ Tertullianus, *De Anima*, 46 "Astyages Medorum regnator quod filiae Mandanae adhuc virginis vesicam in diluvionem Asia fluxisse somnio viderit, Herodotus refert (1, 107/8); item anno post nuptias eius ex isdem locis vitem exortam toti Asiae incubasse. Hoc etiam Charon Lampsacenus, Herodoto prior, tradit.". *Fr. Gr. Hist.* 14 (4). Herodotos I.107-108.

³⁹ PEARSON 1975, 147.

* Athos Dağı: Kuzey Yunanistan'da yarımada, bugünkü Aynaroz.

* İ.Ö. 492 yılında Pers prensi Mardonios bir donanma ile Avrupa'ya geçti. Taşoz Adasını zaptedip Thrak kabileleriyle savaştı ve Thrakia satraplığını yeniden kurdu. Makedonya krallığının yasal devlet olarak Pers nüfuzuna girmesini sağladı. Ama ülkesine geri dönerken gemisi Athos (Aynaroz) yöresine bir fırtınada battı.

⁴⁰ Athenaios, IX,394 E. *Fr. Gr. His.* 3 (3a); Athos'daki deniz hakkında bkz. Herodotos, VI. 43-44.

⁴¹ Aelianus, *Varia Historia*, I.15; *Fr. Gr. His.* 3 (3b).

Herodotos, “*Perslerde, cüz zam ve akcüz zam hastalığının güneşe karşı işlenmiş bir suçun cezası olarak kabul edilmesi nedeniyle bu hastalığa yakalanan yurttaşların kente sokulmadığını, diğer Perslilerin arasına karışmalarına izin verilmediğini, öyle ki, söz konusu hastalığa tutulmuşlardır inancıyla beyaz güvercinleri bile kovaladıklarını aktarır.*”⁴² Bu anlatım son derece şaşırtıcıdır. Beyaz güvercinin Astarte’nin kutsal hayvanı olması ve bu kuşların Yunanistan’a Fenikeli denizcilerle birlikte gemi güvertelerinde gelmiş olabileceği son derece akla yatkın olduğundan, bu metindeki bazı ifadelerin çıkarılmış olabileceğini varsaymak yanlış olmayacaktır. Gerçekte Herodotos’un anlatımı doğru olsa bile, Kharon’un işaret ettiği şey, beyaz güvercinler konusundaki bu iki yorumu açıklamaya yeterli kanıt değildir.

Bununla birlikte, Kharon’un anlattığı Athos’daki Pers donanması felaketi ile beyaz güvercinler arasında bir ilişki olmalıdır. Bu ilişki yalnızca Pers tarihi açısından değil, aynı zamanda *Persika* adlı eser konusunda bilgi vermesi açısından da önemlidir. Bu ilişkinin biçimsel ve içerik açısından da önemi olmasına karşın, gerçek önemi zamandizisel olması ve parçanın içeriği değil, kapsamının doğru saptanarak prodigiumun (olağanüstü, tanrısal işaretler) yalın ve kısa anlatımdır. O halde bu *Persika*’nın biçimsel özelliğidir sonucuna varılabilir.

Kharon’un basit anlatımı ile Herodotos’un ise kendine özgü biçim özellikleri ve ayrıntıya girerek anlatması arasındaki farka da dikkat çekmek gerekir. Bu fark, Mardonios seferinin herhangi bir süsleme olmaksızın bilinçli olarak kısaca anlatılmasında görülmektedir. Ancak, Kserkses savaşını ise tüm aşamalarıyla ve prodigium eşliğinde anlatır. Kharon’un *Persika* adlı eserinden kayda değer bir alıntı da Plutarkhos’un *Themistokles* adlı eserinde, “Themistokles’in Yunanistan’dan sürgün edildiğinde Batı Anadolu’daki Pers kralı Artakserkses’e sığındığı” ifadesidir.⁴³ Kharon, Perslerle Yunanlılar arasındaki savaşın bundan sonrasında neler olup bittiğini anlatmaz. Bu durumda başvurulacak en iyi yol Thukydides’in çarpıcı cümleleridir: “*Bu olayları anlattım, böylece konu dışına çıkmak zorunda kaldım; bunun nedeni Yunanistan’da Med Savaşlarında önceki olay ve savaş dışında hiçbir şey anlatmayan benden öncekilerin bu noktayı bir yana bırakmış olmalarıdır. Gerçi, Hellanikos Atina Tarihi’nde sorunu ele almış, ama çok hızlı ve kronoloji bakımından yanlış bir biçimde incelemiştir.*”⁴⁴ Kharon’un konudan uzaklaştığı ve olayları son derece yalın bir biçimde verdiği kabul edilse bile, Pers Savaşları konusundaki ifadelerinin Themistokles’in geleceği konusunda nasıl yol gösterdiği de ortadır.

⁴² Herodotos, I. 138.

⁴³ Plutarkhos, *Themistokles*, 27.

⁴⁴ Thukydides, I. 96.

Geriye kalan fragmanlar Kharon'un hangi eserine ait olduğu sorunun çözülememiş olanlardır. Büyük olasılıkla konuları mitoloji olan bu metinler son derece eksiktir. Bunlardan biri şöyledir: “*Tanrıların anası Kybele pek çok yerde karşımıza çıkabilir. Lampsakoslu Kharon bu tanrıçaya ilk olarak Phrygia ve Lydia’da tapınıldığını ve Κυβηθη denildiğini söyler*”⁴⁵. Jacoby, Phrygia ve Lydia’dan söz edildiği için bu fragmanların Persika adlı eserine ait olabileceğini söyler: Pausanias, *Ναυπακτία επη*(=Naupaktia Epe) adıyla da bilinen ve ünlü kadınların listesini konu alan Yunan edebiyatının kayıp destanın yazarı olarak Kharon’un Naupaktoslu* Karsinos’un adını andığını aktarır.⁴⁶ Yazar, birçoklarının Miletoslu bir ozana ait olduğunu öne sürdüğü bu *Naupaktia* adlı eserle ilgili olarak Kharon ile aynı fikirde olduğunu da ekler. Pausanias, Kharon’u kentini adıyla değil, babasının adıyla anar: Pythes’in oğlu Kharon. Suidas ise babasının adının Pythokles olduğunu yazar. Kharon mitoloji konusundaki bazı tartışmalı konularda Naupaktia şiirlerine başvurmuştur.

Yazarların Rhoikos ile Hamadryadlar’dan bir nymphe konusundaki öyküyü Kharon’dan alıntılayarak aktarmaları son derece ilginçtir. Burada anlatılan öyküye göre, Rhoikos, hem Arkas ile Khryopeleia’nın, hem de Daphnis’in öyküsünü hatırlatan bir aşk macerasının kahramanıdır. Apollonios’da bu öykü şöyle geçer: “*Tarihçi Lampsakoslu Kharon şu efsaneyi anlatır: Son derece yaşlı, neredeyse yıkılmak üzere olan bir meşe ağacı vardır. Rhoikos uşaklarına emir verip ağaca destek koydurdu ve böylece hayatları bu meşeye bağlı olan Hamadryadların canını kurtarır. Buna karşılık tanrıçalar ona ne dilerse onu vereceklerini söylerler. Rhoikos onlardan iltifatlarını ister. Hamadryadlar bunu yerine getirirler, ama Rhoikos’un yapabileceği herhangi bir sadakatsizliğe karşı onu uyarmaktan da geri kalmazlar. Ayrıca, bir arının onlara habercilik edeceğini eklerler. Gerçektende de bir gün bir arı, besbelli Nymphalardan mesaj getirmek için gelip Rhoikos’u bulur. Ama, o sırada satranç oynamakta olan Rhoikos, arıyı çok kötü karşılar. Bunun üzerine arı, Rhoikos’un gözlerini sokup, onu kör eder.*”⁴⁷

Bu efsanedeki bazı imalara bakılırsa, Roikos’un tanrıçalara karşı sadakatsizlik suçu işlediği ve cezalandırılmasının gerçek nedeninin bu olduğu anlaşılıyor. Bazen, bu maceranın Asur’da Ninos (Ninova) şehrinde geçtiği söylenir. Plutarkhos günümüze yalnızca Latincesi ulaşabilmiş olan *Aetia Physica* adlı eserinde bu sorunun üzerinde durmuştur: “*Cur apes citius*

⁴⁵ *Fr. Gr. His. 5* (IV 627). Photios, s.v.

* Naupaktos: Yunanistan’ın Lokris bölgesinde, Korinthos Boğazını İon Denize bağlayan aynı adlı boğazın kuzey kıyısında bir kent; İnebahtı.

⁴⁶ Pausanias, X. 38,11: *Fr. Gr. His. 4* (5). Naupaktoslu Karsinos İ.Ö. 7-6. Yüzyılda yaşamış bir epik ozandır.

⁴⁷ GRIMAL 1997, 714; Plutarkhos, *Aetia Physica*, XXXVI. WENDEL 1935, II, 476-483a; *Fr. Gr. His. 12* (12-13). PEARSON 1975, 149.

pungunt qui strurum dudum fecerunt.” (Niçin arılar sadakatsiz aşkı, sevgiyi çabucak ortaya çıkarırlar? Theokritos'ta da geçen yazara Rhoikos'un öyküsünü hatırlatan Ankhises* ve körlük nedeni dolaylı olarak anlatılır. Konuyu Theokritos'tan aktaran Pindaros şöyle der: “Parvula favorum fabricatrix, quae Rhoecum pepugisti aculeo, domans illius perfidiam.” (Rhoikos, bir nymphaya sadakatsizlik ettiği için bir arı tarafından sokularak kör edilmiştir).

Benzer bir efsaneyi Kharon'dan alıntılaman Lykophron⁴⁸ şöyle yazar: “Arkas, Zeus (veya Apollon) ile Lykaon'un kızı Kallisto'nun oğludur. Khrysopeleia ise, adını Arkas'tan alan Arkadia'da bir meşe ağacının içinde yaşayan ağaç perisidir. Arkas, bir gün bu bölgede avlanırken bu meşe ağacının sel sularına kapılmak üzere olduğunu görür. Ağaçta yaşayan nympa Khrysopheleia kendisini kurtarması için ona yalvarır. Arkas akıntının yönünü çevirmek için bir bent yaparak ağacın canlı kalmasını sağlar. Arkas'a karşı kendini minnettar hisseden nympa Khrysopeleia onunla birleşerek Elatos ve Aphidas adlarında iki oğul verir.”

Böyle efsaneler, bağımsız bir gerçeklik değildir. Tarihsel ve etnik koşullarla gelişen efsaneler, kimi zaman başka türlü unutulacak olan durumlar üzerine beklenmeyen tanıklıklar içerir, kimi zaman da bir olay ve durumu belirleyen koşullar konusunda bilgi verir. Bu bakımdan efsaneyi sorgulamanın ve ortaya çıktığı döneme ve ortama ait olup da içinde barındırdığı özellikleri bir şekilde dile getirmesini sağlamanın yolu bu tanıklıklara başvurmaktır. Burada Kharon'dan alıntılanarak anlatılanlarda olduğu gibi, genel anlamda efsaneler tarihsel olduğu kadar efsanevi olaylar kronolojisini belirleme arzusu olarak ortaya çıkar. Tarihsel ile efsanevi olayların düzeni arasındaki ayırım henüz tam anlamıyla aydınlanamamıştır. Bir anlamda bu ayırım çağdaş ve geçicidir, çünkü efsane, yalnızca tarihin bir yorumu olabilir ve ayırımı kolayca belirlemeye izin veren hiçbir ölçütü yoktur. Kharon'dan günümüze kalan efsanelerin ilginç bir özelliği de Homeros ya da Hesiodos biçim ve beğenisinden çok İskenderiye dönemi zevkine uygun olmalarıdır. Ayrıca Kharon anlatımında uzun cümlelere ve mitolojik öykülerle bezenmiş betimlemelere yer vermemiştir.

Bu bağlamda, Kharon'da görülen en eski tarih yazımı ile edebiyat arasında bir bağdaştırma yapmak da yanlışdır. Kharon bildiği bir takım gerçekleri, yalnızca kendisi için basit bir zaman sırası içinde ve tek tek olayları anlatır. Herodotos, Pers ve Yunanlılar arasında yer alan ve bir basamak biçiminde kurduğu karşıtlığa içsel bir birlik olarak tepeden bakar. Bunun sonucunda da zaman sırası gütmeyi bir yana bırakarak, anlatacağı

* Ankhises: Troia prensi Ankhises, Aphrodite'ye verdiği sevimlerini kimseye söylememeye yeminine sadık kalmadığı için bir şimşekle kör edilerek cezalandırılır (Homerik Hymnoslar, Aphrodite'ye Hymnos 45-200).

⁴⁸ Lykophron, 480; *Fr. Gr. His.* 12 (12-13)b.

olayları seçer ve ancak etkili olanları birbiriyle bağdaştırır. Jacoby, kanıtlanamasa da Kharon'un sanatsal kaygılardan dolayı bildiği bir takım şeyleri göz ardı ederken, Herodotos'un sanatsal kompozisyon nedeniyle bildiklerini bir yana bıraktığının çok nadir olduğunu belirtir.⁴⁹ Günümüze ulaşan fragmanlardan kesin bir yargıya varmak güç olmakla birlikte, bizim için önemli olan Kharon'un *Persika* adlı eserinde olayları anlatırken ayrıntıya girmekten özellikle kaçındığının anlaşılmasıdır. Herodotos ile Kharon'un ele aldıkları ortak konuları değerlendirdiğimizde gerçekleri abartmadan anlatmayı yeğleyen Kharon'un anlatımının Herodotos'a göre daha kuru olduğu görülmektedir.⁵⁰ Bunun bir nedeni Kharon'un yerel söylenceler ve gelenekleri ayrıntıya girmeden aktarması, aşk ve macera dolu öykülere yer vermemesine dayanmaktadır. Tüm bunlar yazarın biçem ve sunumunun arkaik biçimde olduğuna işaret eder. Kısacası, yazarın kompozisyonunun birlik ve bütünlüğü ile olaylar arasındaki bağlantıları çok güçlü değildir.

Sonuç olarak Kharon'un kendine özgü biçimiyle Yunan ve Pers tarihi üzerine genel bir kitap yazmış olmasının değeri büyüktür. Yazarın o tarihi dönüşümü tam anlamıyla kendi bünyesinde hissetmesi, ancak evrensel bir konu olarak değerlendirememesi onun olayları yalnızca yerel tarih açısından görebildiğine işaret eder. Kharon'dan sonra yazılan Hellenikalar kuşkusuz çok daha parlaktır. Ama bunlar da halkbilim seviyesinin üzerinde olmayan ve en azından etkisi çok olmayan diğer benzer eserler arasında yer alırlar. Kharon, Yunan tarih yazımı üzerine çok derin etkiler bırakmış ve yeni bir katkı sağlamış bir yazar değildir. Bununla birlikte ilkçağ tarih yazımının tüm alanlarında verdiği eserlerle en azından yerel kronikler oluşturmada, evrensel olarak değerlendirilebilecek nitelikte ülke betimlemeleri ve halkbilim konularına tartışmasız büyük katkı sağlamıştır. Bu nedenle önceden bildiği şeylere ilişkin savlar olması bakımından Kharon'dan kalan belgeler değerlendirildiğinde bunların ancak ilkçağ tarih biliminin ilk adımları olduğu söylenebilir. Çünkü yazarın, çağdaşı Herodotos gibi, tarihin insan eylemleriyle ilişkili olduğunu açık ve dolaysız bir biçimde kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Aelianus, *Varia Historia*. Aelianus, *Varia Historia* (Edit. M. Dilts), Leipzig: Teubner, 1974.
- Apollonios Apollonius Rhodius, *Argonautica*. (İngilizce Çev. R.C. Seaton), London 1988.

⁴⁹ JACOBY 1956, 195.

⁵⁰ MEISTER 2003, 319.

- Athenaios Athenaios, *The Deipnosophists* (İngilizce Çev. C. B. Gulick) LOEB, London 1930-1943.
- FOWLER 1996 Robert L. FOWLER, "Herodotos and His Contemporaries". *Journal of Hellenic Studies* (1996) 62-87.
- F.Gr.Hist. Die Fragmente der Griechischen Historiker*, III/A (ed. F. Jacoby), 1940.
- GRIMAL 1997 P. GRIMAL, *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma* (Çev. S. Tamgüç) İstanbul.
- Halikarnasoslu Dionysios Dionysius of Halikarnassus, *Critical Essays I* (İngilizce Çev. S. Usher). London 1974.
- Herodotos Herodotos, *Herodot Tarihi* (Çev. M. Ökmen-A. Erhat). İstanbul. 1983.
- HORNBLOWER 1994 S. HORNBLOWER, *Greek Historiography: Introduction: Summary of the Papers; Intertextuality and the Greek Historians*. Oxford.
- JACOBY 1949 F. JACOBY, *Atthis. The Local Chronicles of Ancient Athens*. Oxford.
- JACOBY 1956 Felix JACOBY, "Charon von Lampsakos" Şurada: *Abhandlungen zur Griechischen Geschichtschreibung von Felix Jacoby*. (Yayına Hazırlayan H. Bloch), Leiden, 178-206.
- Lykophon Lykophon, *Alexandra*. (İngilizce Çev. A. Mair- G. Mair), LOEB, London 1921.
- MEISTER 2003 K. MEISTER, "Charon (2)". Şurada: *The Oxford Classical Dictionary: The Ultimate Reference Work On the Classical World*. (Ed. S. Hornblower- A. Spawforth). Oxford.
- Pausanias Pausanias, *Description of Greece*. IV (İngilizce Çev. W.H.S. Jones) LOEB, London 1935.
- PEARSON 1975 L. PEARSON, *Early Ionian Historian*. Connecticut. Greenwood Press, (Birinci Basım Connecticut 1939).
- Photius, *Lexicon* Photius, *Lexicon*: (Edit. S. Naber), Leiden 1864.
- Plutarkhos, *Aetia Physika* Plutarkhos, *Plutarchi Moralia: Aetia Physika*: (Edit. K. Hubert- M. Pohlenz), Vol.V, fasc.3, Leipzig: Teubner, 1955.
- Plutarkhos, *De Malignitate Herodoti* Plutarkhos, *Plutarch's Moralia*: (İngilizce Çev. L. Pearson) Vol. XI.London 1965.
- Plutarkhos, *Mulierum virtutes* Plutarkhos, *Moralia*: Vol.II, Lipsiae, 1935.
- Pluarkhos, *Themistokles* Plutarkhos, *Vitae Parallelae*, vol. I, Lipsiae, 1914.

Polyainos, *Strategem* Polyainos, *Strategem*: (Almanca Çev. E. Wülfflin- I. Melber). Stuttgart (Teubner) 1970.

Strabon Strabon, *Coğrafya: Anadolu (Kitap: XII,XIII,XIV)* (Çev. A. Pekman) İstanbul 1987.

Suidas Suidas, *Svidae Lexicon*. Pars IV -- (Ed. A. Adler), Leipzig, 1935.

Tertullianus, *De Anima* Tertullianus, *De Anima* (İngilizce Çev. J.H. Waszink) Amsterdam 1947.

Thukydides Thukydides, *Peloponnesos Savaşı* (Çev. T. Gökçöl) İstanbul 1976.

WENDEL 1935 C. WENDEL, *Scholia in Apollonium Rhodium Veterea*. Berolini.